

C. 6. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes, et curantes ubique.

B. 12. Et exuntes predicabant ut penitentiam agerent; 13. Et demonia multa eiciebant, et ungebant oleo multos aegros (Jac. 5, 14), et sanabant.

(1) Celebris dodum evangeliste in historia passionis, eadem sit cum muliere peccatrice de qua esp. 48, et cum Maria sorore Lazari. Sunt qui tres diversas faciunt; sunt qui duas, peccatricem et sororem Lazari eandem esse arbitrantur, sed diversam à Magdalenâ; sunt qui unicam, quae communis est, et ferè omnium hodiè opinio. Mihi certè nihil videtur causae cur peccatricem à sorore Lazari distinguamus: de Magdalenâ gravior est difficultas, quam tractare prolixius foret, et aliter potius quam hujus loci. V. cap. 48 et 108.

(2) B satis significat ante fuisse electos et constitutos duodecim, et ante fuisse ordinatos, et accepisse potestatem, quam mitterentur et uterentur potestate; idem significat etiam A, licet hanc missionem anticipat: non facta enim mentione electionis dicit: *Duodecim autem apostolorum nomina sunt haec*. Veri simile tamen est eos hic accepisse ampliore sanandi; et eiciendi demones potestatem; notandum verò videtur eos nisi missos non usos potestate pritis acceptâ.

(3) Gr., *Lebbeus cognomento Taddaeus*. Judas verò, Taddaeus, et Lebbeus idem nomen apud Hebraeos.

(4) Virga dicitur, et quod sumitur ad defensionem, et quod ad corpus sustinendum; haec concessa, illa prohibita. Alii id unum hic prohibitum aiunt, ne duas tunicas haberent, quibus diversis temporibus induerentur; hoc est, ne haberent vestes mutatorias, quod divitum est, idemque de calcamentis intelligi volunt; alii verò etiam de baculo. Scilicet dicit potest. dum ait B: *Nisi virgam tantum*, significare voluisse ut viam carperent eo habitu quo pauperissimi quique, quibus unus baculus et soleae quibus induuntur, sunt pro omnibus sarcinulis. A, verò et C, ne virgam quidem; hoc est, ut in viam se darent, etiamsi ne baculus quidem eis suppeteret. Id unum enim voluit Christus, ut divinae providentiae omnino fiderent. Quare finis horum praeceptorum perpetuis, praecepta ipsa temporaria. Hic ergo sibi invicem Evangelistae non adversantur, licet primâ fronte videantur contrarii.

(5) Gr. tantum, *salutate eam*, non quod sequitur, *dicens, pax huic domui*, quod aditum videtur ex alio Evang., ut sequentia melius cohaerent, in quibus fit mentio pacis. Sed Graecum *salutate*, salute, pro Hebraea leuotione positum, quae pacis vocem includebat, ut si dictum esset, *pacemini et pacem*.

(6) Gr. hic additum in B: *Amen dico vobis, tolerabilius, etc.*, ut apud A, et fortassè ex eo ascriptum. Pleraque autem eorum quae hic referuntur; vel scilicet à Christo dicta sunt, vel A more suo multa concessit ob argumenti similitudinem, quae aliis locis et temporibus dicta fuerant.

(7) Vide tit. cap. 47.

FAMA JESU. QUINQUE PANES.

Cum idem secessus à quatuor describitur, A verò causam illius refert ad rumores de Christo in aula Herodis sparsos; B autem et C, ad rostrum apostolorum ex missione, quam hic non memorat A, quia iam antipræparat; patet hic omnia optime coherere, modo ex narratione A et B, eximatur mors Joannis, ut fecimus, quia refertur tantum ex occasione opinionis Herodis de Christo.

CAPUT LVII.

A. Opinio Herodis de Jesu.

C. IX. 7. *Audivit autem Herodes tetrarcha*

A. XIV. 4. In illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu; 2. Et

B. VI. 14. *Et audivit rex Herodes,*

C. Omnia quae fiebant ab eo:

B. (Manifestum enim factum est nomen ejus.)

Et dicebat (1): C. Et haesitabat, et quòd diceretur 8. A quibusdam:

C. Quia Joannes surrexit à mortuis: B. Quia Joannes Baptista resurrexit à mortuis; et propterea virtutes operantur in illo:

B. 15. *Alii autem dicebant: Quia Elias est.* C. A quibusdam verò: Quia Elias apparuit; ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.

C. 9. *Et ait Herodes:* B. Alii verò dicebant: Quia propheta est quasi unus ex prophetis. 16. Quò auditio Herodes ait:

C. Joannem ego decollavi: quis est autem iste de quo talia ego audio? Et quærebatur videre eum. 10. Et

A. Ait pueris suis: B. Quem ego decollavi Joannem, hic à mortuis resurrexit. (17. *Ipsè enim, c. 22.*)

A. Hic est Joannes Baptista (2): ipse surrexit à mortuis, et idè virtutes operantur in eo. (5. *Herodes enim, c. 22.*)

2. Secessus Christi in desertum.

15. Quod cum audisset Jesus (3), secessit inde:

C. Reversus apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia quae egerant et docuerant. 31. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant et redibant multi, et nec spatium manducandi habebant.

A. In naviculâ, in locum desertum seorsum; C. Et assumptis illis secessit seorsum;

D. VI. 4. *Post hæc (Dom. 4 Quadrage.) abiit Jesus (4)* C. In locum desertum, qui est locum seorsum. Bethsaidæ.

D. Trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.

C. 11. *Quod cum viderunt eos abeuntes, cognovissent turbæ, secute sunt illum.* B. 35. Et viderunt eos abeuntes, et cognoverunt multi; et pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc; et prævenerunt (5) eos.

A. Et cum audissent turbæ, secute sunt eum pedestres de civitatibus.

B. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quae faciebat super his qui infirmabantur. 3. Subit ergo in montem Jesus; et ibi sedebat cum discipulis suis. 4. Erat autem proximum pascha, dies festus Judæorum.

A. 14. *Et exiens* B. 34. Et exiens vidit turbam

vidit turbam multam, et misertus est eis;

C. Et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, B. Et cepit illos docere multa, C. Et eos qui curâ indigebant, sanabat.

3. Quinque panes.

De septem panibus. V. c. 65.

A. 15. *Vespere autem facto,* B. 55. Et cum jam hora multa fieret,

C. 12. *Dies autem cooperat declinare. Et accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas,* A. Accesserunt ad eum duodecim discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, et hora jam præterit; dimitte turbas.

B. Accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, et jam hora præterit; 36. Dimitte illos, ut euntes in castella, villas, quae circa sunt, divertant, et inveniant escas, quia hic in loco deserto sumus.

A. 16. *Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.* C. Ut euntes in castella, villas, et vicus, emant sibi cibos quos manducant.

A. Ut euntes in castella, emant sibi escas. B. 37. *Et Respondens ait illis: Date illis vos manducare.*

C. 15. *Ait autem ad illos: Vos date illis manducare.* D. 5. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes (7), ut manducent hi? 6. Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. 7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficient eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

B. 38. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite et videto. Et cum cognovissent,

C. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quam quinque panes, et duo pisces: D. 8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas, frater Simonis Petri: 9. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, et duo pisces; sed hæc quid inter tantos?

A. 17. *Respondit ei: Non habemus hic nisi quinque panes et duos pisces.* C. Nisi fortè nos emamus, et emamus in omnem hanc turbam escas. 14. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos:

B. 39. *Et præcepit illis, ut accumbere facerent omnes.* D. 12. Ut autem impleti sunt, dicit discipulis suis: colligite quae superaverunt fragmenta, ne pereant. 13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quae superfuerunt his qui manducaverant,

C. 17. *Et manducaverunt omnes, et saturati sunt.* Et saturati sunt. Et superfluit illis, fragmentorum cophini duodecim (18. Et factum est, c. 66, n. 4.)

B. 45. *Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos.* A. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

B. 39. *Et præcepit illis, ut accumbere facerent omnes.* A. Afferite mihi illos hæc; 19. Et

C. *Facite illos discumbere per convivia quinquagenos.* D. Facite homines discumbere per viride fœnum:

A. *Cum jusset turbam discumbere super fœnum,* B. *Secundùm contubernia sua quinquagenos.* D. Erat autem fœnum multum in loco.

B. 40. *Et discubuerunt ergo viri numero quasi quinque milia.* C. 15. Et ita fecerunt; et discumbere fecerunt omnes

D. *Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque milia.* B. In partes, per centenos, et quinquagenos.

11. *Accepti ergo Jesus panes; et A. Acceptis quinque panibus et duobus piscibus, aspiciens in caelum benedixit, et dedit discipulis panes,* C. 16. Acceptis autem Jesus quinque panibus, et duobus piscibus, respexit in caelum, et dedit discipulis panes, et dedit discipulis panes,

D. *Distribuit (8) discumbentibus; similiter et ex piscibus.* D. Cum gratias egisset, C. Benedixit illis; et fregit panes et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas:

A. *Discipuli autem turbis, D. Quantum volebant.* A. 20. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt.

B. 41. *Et acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, intensus caelum benedixit, et fregit panes, et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos; et duos pisces divisit omnibus.* D. 12. Ut autem impleti sunt, dicit discipulis suis: colligite quae superaverunt fragmenta, ne pereant. 13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quae superfuerunt his qui manducaverant,

42. *Et manducaverunt omnes et saturati sunt.* C. 17. *Et manducaverunt omnes, et saturati sunt.* Et saturati sunt.

Et saturati sunt. Et superfluit illis, fragmentorum cophini duodecim (18. Et factum est, c. 66, n. 4.)

B. 45. *Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos.* A. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

D. 13. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fra-*

gumentorum plenas.

B. 44. Erant autem B. Et de piscibus. A. 21. Manducantium autem fuit verum, quinque númerus, quinque millia virorum, millia virorum, exceptis mulieribus, et parvalis.

45. Et

D. 14. Illi ergo homines cum vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant (inf. 74, n. 4, v. 40, c. 46, v. 16): Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum.

(1) August. et antiqui Latini legunt hic pluraliter, dicebant; et sic maxime B consentit cum C, qui videtur explicuisse B, imò legendum pluraliter satis indicat B, cum subdat v. 16: Quo auditio Herodes; ubi perspicuum est cum prius non induxisset Herodem loquentem, sed eos qui Herodi narrabant.

(2) Hoc dicebat Herodes, non confirmatam sententiã, sed hesitando et dubitando: itaque A et C hic non dissentunt.

(3) Non ad mortem Joan. mutilatam, de qua proxime ante A, referri istud debet, jamdù enim contigerat; sed potius ad sermones qui de Christo in aula Herodis habebantur. Cum enim A de illis sermonibus agere cœpisset, interpositis illorum occasione et incarceratione et morte Joannis, eò quod Christus à quibusdam crederetur Joannes suscitatus; redit unde abierat: Et cum audisset, inquit, Jesus quid de se Herodes existimaret, accessit in desertum, non ob hanc solam causam; sed ut citam apostolis ab Evangelii munere redeuntibus, et fatigatis requiescendi spatium daret, quod narrat B et C.

(4) Non solet D narrare ab aliis narrata, præsertim quæ facta sunt in Galiliã, et hic id fecisse videtur, ut eà occasione subjeceret disputationem de pane celesti, quam incipit eod. cap. 6, v. 27. Deinde propositum ejus fuisse videtur describere paschata, et ideò cum tertio isto paschate Dominus manserit in Galiliã, quæ tempore paschate ab eo gesta sunt describit. (5) Desertum dicebatur Bethsaida, non quòd ab eadem parte ripæ esset, sed quòd interjecto mari, seu lacu, e regione esset; ideò satis percepimus qui Jesum abeuntem videbant, eum in desertum illud accedere, ad quod cum pedestre iter esset nonnulli circumueundo, turbæ undique illic properarunt, multi currendo et preveniendo, ut ait B, et multi sequendo, ut A, C, et D, qui idcirco invicem non discordant.

(6) Hoc est, mille circiter assibus Gallicanis. Sunt qui ironicam locutionem esse velint. Alii non abhorrent credere, fuisse Christo ex amicorum collatione tantum pecunie, tum in suos, et duodecim comitum, tum in pauperum usus; unde Apostolos affectu valde liberali fuisse notant, ut qui omnia impendere vellent tot hominibus non satiantis quidem, sed contra invidiam parumper relevendis.

(7) Dominus quasi non advertens ad difficultatem et multitudinem prius dixerat: Date illis vos manducare; et postea quasi advertens et urgens difficultatem, accommodans se suorum discipulorum infirmitati et admirationi, dicit, unde emensus panes; itaque nulla est prorsus dissonantia.

(8) Gr. discipulis, discipuli autem discumbentibus. Quod adjectum videtur ab iis qui repugnantiam sibi fixerunt inter D et alios. Sed dat etiam qui per alium dat. Cum latino faciunt Syrus, et quædam Græca exemplaria.

TERTIUM PASCHA.

JESUS AMBULANS SUPER MARE.

(V. 1, c. 19, 2, c. 37, 4, c. 128.)

CAPUT LVIII.

1. Jesus super mare.

D. VI. 43. Jesus ergo cum cognovisset, quia ven-

turi essent ut raperent eum, et facerent eum regem, A. XIV. 22. Et B. VI. 43. Statim coegit discipulatum compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et præcedere eum trans fretum ad Bethsaiam, dum ipse dimitteret populum. 46. Et cum dimisisset eos,

Ascendere in naviculam, et præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. 25. Et dimissa turbâ ascendit in montem solus.

B. Abiit in montem orare. D. Fugit iterum (1) in montem ipse solus f.

A. Orare.

D. 16. Ut autem serò factum est (2), descenderunt discipuli ejus ad mare. 17. Et cum ascendissent navi. B. 47. Et (Sabb. vim, venerunt trans mare in Capernaum: et tenebræ jam factæ erant, et non venerat ad eos Jesus;

A. Vespere autem factus solus erat ibi:

B. Erat navis in medio mari. A. 24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus.

B. Et ipse solus in terrâ: A. 24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus.

D. 48. Mare autem vento magno flante exurgebat.

A. Erat enim contrarius ventus. 25. Quarta autem vigiliâ noctis venit ad eos ambulans supra mare.

D. 19. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque, aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, et proximum navi fieri.

A. 26. Et videntes eum super mare ambulantem turbati sunt. B. Et volebat præterire eos. 49. At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt phantasma esse, et exclamaverunt præ timore.

D. Et timerunt. A. Dicentes: Quia phantasma est.

A. Et præ timore clamaverunt. B. 50. Omnes enim viderunt eum, et conturbati sunt.

B. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

A. 27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere. D. 20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

2. Petrus super mare.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas. 29. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de naviculâ, ambulabat super aquas, ut veniret ad Jesum. 30. Videns verò

ventum validum timuit; et cum cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac. 31. Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum; et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti.

3. Ascensus Christi in navim.

D. 21. Voluerunt ergo accipere eum in navim: B. 51. Et ascendit ad illos.

B. In navim; et A. 52. Et cum ascendissent in cessavit ventus. naviculam, cessavit ventus.

D. Et statim navis fuit ad terram (5), in quam ibant.

A. 53. Qui autem in naviculâ erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.

B. Et plus magis intra se stupebant: 52. Non enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obsecutum.

4. Multi curati.

A. 54. Et cum transisset, venerunt in terram Genesareth (4), et applicuerunt. 54. Cùmque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum.

A. 55. Et cum viri loci illius; B. 55. Et percurrentes

B. Universam regionem illam, A. Miserunt in universam regionem illam, nem illam, et

B. Cœperunt in grabatis eos qui se malè habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse. 56. Et A. Obtulerunt ei omnes malè habentes (A, B, C, 28, A, 40, n. 1, v. 24); 56. Et

B. Quocumque introibat, in vicis, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum, ut vel sanabatur, vel fimbriam vestimenti ejus tangebant eum, salvi fiebant f.

(VII. 1 Et conveniunt, c. 60, n. 1.) camque tetigerunt, salvi facti sunt. (XV. 1.

Tunc accesserunt, c. 60, n. 1.)

(1) Id est, rediit in montem, unde venerat. (2) Cum, cap. præced., ante panum multiplicationem, dicitur apud A, v. 13: Vespere autem factus, quod tamen aliquot horis ante illum Christi accessum contigit, clarum est duas fuisse Hebraeis vespères, inter quas edi pascha præcipitur in Exod. et Levit. Prior incipiebat simul atque sol à meridie ad occasum vergere cœperat: posterior autem à sole occaso.

(3) D non dicit eum non fuisse in navi, sed ubi cum Petro ascendisset, et vellent, ut solebant, cum eo navigare, cessasse ventum simul, et navim appulisse. Significat enim D aliud miraculum; ab aliis prætermissum, quod scilicet subito appulerint.

(4) Non proxime appellat Christus Capernaum, sed per terram Genesareth, ut palam factum A et B.

SERMO DE CIBO COELESTI.

CAPUT LIX.

1. Commendatio fidei in Christum.

D. VI. 22. Alterâ die turba quæ stabat trans mare,

vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una (1), et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent: 25. Aliæ verò supervenerunt naves à Thiberiade, juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agente Domino. 24. Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, et venerunt Capernaum, quærentes Jesum. 25. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando hæc venisti?

26. Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: Queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis. 27. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis: hunc enim Pater significavit Deus (Sup. 16, n. 2, v. 52, A, B, C, 14, n. 1 et 67, n. 2). 28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei? 29. Respondit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille (Joan. 5, 25).

2. Christus panis de celo.

50. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus, et credamus tibi? Quid operaris? 51. Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de celo dedit eis manducare. (Exod. 16, 13. Num. 11, 7. Ps. 77, 24. Sap. 16, 20). 52. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: non Moyses dedit vobis panem de celo; sed Pater meus dedit vobis panem de celo verum. 53. Panis enim Dei est, qui de celo descendit, et dat vitam mundo. 54. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper das nobis panem hunc. 55. Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vite: qui venit ad me, non esuriat (Ecl. 24, 29); et qui credit in me, non sitiet unquam. 56. Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non creditis.

5. Datus Christo non percut.

57. (In universis defunct.) † Omne quod dat mihi Pater, ad me venit; et eum qui venit ad me, non ejectionem foras: 58. Quia descendi de celo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. 59. Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. 40. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me; ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die f.

4. Docti à Deo ad Christum veniunt.

41. Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus qui de celo descendi. 42. Et dicebant: Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem (A, B, C, 54, n. 2)? Quomodo ergo dicit hic: Quia de celo descendi? 45. Respondit ergo Jesus, et dixit eis: Nolite murmurare in invicem. 44. (Fer. 4, 4 Temp. Pentec.) † Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die. 45. Est scriptum in prophetis (Isa. 54, 13): Et erunt omnes docibiles Dei (2). Omnis qui audit à Patre, et didicit, venit ad me. 46. Non quia Patrem vidit quicumque, nisi is qui est à Deo, hic vidit Patrem. 47.

Amen, amen dico vobis : Qui credit in me, habet vitam aeternam.

5. Eucharistia.

48. Ego sum panis vite. 49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt (Sup. n. 2, r. 31). 50. Hic est panis de caelo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. 51. Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi : 52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum ; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita (5) f. 53. Litigabant ergo Judaei ad invicem, dicentes : Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum ? 54. Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. 55. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem habet vitam aeternam ; et ego resuscitabo eum in novissimo die (in festo Corp. Christi). 56. Caro enim mea verè est cibus ; et sanguis meus verè est potus (1 Cor. 11, 24, et seq.). 57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. 58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem ; et qui manducat me, et ipse vivet propter me. 59. Ille est panis, qui de caelo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem vivet in aeternum f.

6. Discipulorum defectio.

60. Haec dixit in Synagoga docens, in Capharnaum. 61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire ? 62. Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis : Hoc vos scandalizat ? 63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius (Sup. 20, v. 15) ; 64. Spiritus est qui vivificat ; caro non prodest quidquam. Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. 65. Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum. 66. Et dicebat : Propterea dixi vobis quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. 67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retrò ; et jam non cum illo ambulabant.

7. Apostolorum in fide stabilitas.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim : Numquid et vos vultis abire ? 69. Respondit ergo ei Simon Petrus : Domine, ad quem ibimus ? verba vitae aeternae habes ; 70. Et nos credidimus, et cognovimus quia tu es Christus filius Dei (A, B, C, 66, n. 1). 71. Respondit eis Jesus : Nonne ego vos duodecim elegi ; et ex vobis unus diabolus est ? 72. Dicebat autem Judam Iscariotem : hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

(1) Gr. addit, *illa in quam ingressi fuerant discipuli ejus.*

(2) Id est, *docti à Deo, dicaverunt eum Deus.*

(3) Gr. addit, *haec verba notaia digna, quam egredidabo.*

ILLOTE MANUS.

Quia D' dicit Dominum post superiora versatum in Galilaea, nec tamen quidquam subdit in Galilaea factum ; A

autem et B istud proximè subjiciunt, idque cum aliqua temporis significatione, idèo et hic reponere nobis visum est. Nam et Pharisaei propterea ab Jerosolymis venisse videntur (quamquam verisimile sit, hos fuisse nonnullos eorum qui ab Jerosolymis ex Paschate domum redierunt) quòd Dominus, ut solebat, non venisset ad Pascha : et haec etiam causa est, cur D dicat eum mansisse in Galilaea, quòd eo tempore solet esse in Judaea. Haec autem videntur contigisse Capharnaï, quamvis adeò certum non sit.

CAPUT LX.

1. Pharisaeorum querela.

D. VII. 1. Post haec autem (scr. 3 Post dom. Pass.) ambulabat Jesus in Galileam ; non enim volebat in Judaeam ambulare, quia querebant eum Judaei interficere. (2. Erat autem, c. 72.)

B. VII. 1. Et con- A. XV. 4. Tunc (scr. 4 post veniunt ad eum dom. 3 Quadr.) accesserunt ad Pharisaei, et quidam de Scribis, Pharisei, venientes ab Jerosolymis.

B. 2. Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperaverunt. 5. Pharisaei enim, et omnes Judaei, nisi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum ; 4. Et à foro, nisi baptizentur, non comedunt ; et alia multa sunt, quae tradita sunt illis servare : baptismata calicum, et urceorum, et aramentorum, et lectorum. 5. Et interrogabant eum Pharisaei et Scribae.

A. Dicentes : 2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum ? non enim lavant manus suas, cum panem manducant ;

B. Sed communibus manibus manducant panem.

2. Traditiones humanae divinis contrariae.

B. 6. At ille respondens, dixit eis : A. 5. Ipse autem respondens ait illis : Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ? (Nem Deus dixit, infra.)

A. 7. Hypocritae, bene prophetauit de vobis Isaias, dicens : 8. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. 9. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, et mandata hominum. (10. Et convocatis, infra.)

B. 10. Moyses enim dixit : Honora patrem tuum, et matrem tuam ; A. Nam Deus dixit : 4. Honora patrem et matrem (Exodi 20, 12. Deut. 5, 16. Ephes. 6, 2) ; et : Qui maledixerit patri, vel matri,

et : Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. (Exodi 21, 16. Lev. 20, 9. Prov. 20, 20). 5. Vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri, vel matri : Munus quodcumque est ex me, tibi proderit : 6. Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam ; et

B. Ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri, 15. Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis, A. Irritum fecistis mandatum Dei ;

A. Propter traditionem vestram. B. Et similia hujusmodi multa (7. Hypocritae, facitis, supra.)

3. Non quod intrat in os.

10. Et convocatis 14. Et advocans iterum turbam, ad se turbis, dixit eis : Audite, et intelligite. 15. Nihil est extra te, quod intrat in os, quod coinquinat hominem ; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. 11. Non possit eum coinquinare ; sed quae de homine procedunt, illa sunt quae communicant hominem, 16. Si quis habet aures audiendi, audiat. 17. Nihil est extra te, quod intrat in os, quod coinquinat hominem ; sed quae de homine procedunt, illa sunt quae communicant hominem, 16. Si quis habet aures audiendi, audiat.

A. 12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei : Scis quia Pharisaei, audito verbo hoc, scandalizati sunt ? 13. At ille respondens ait : Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur. 14. Sinite illos ; cæci sunt, et duces caecorum (C, 45, n. 2, v. 59) ; cæcus autem si caeco ducatur praestet, ambo in foveam cadunt.

B. 17. Et cum introisset in domum à turbâ, interrogabant eum discipuli ejus parabolas. 18. Et

A. Petrus dixit ei : Edissero nobis parabolas istam. 16. At ille dixit : Adhuc et vos sine intellectu estis ?

A. 17. Non intelligitis estis ? Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur ? 18. Quae autem

B. De homine exeunt, illa coinquinant hominem.

A. 19. De corde enim exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, a falsis testimonia,

furtiva, blasphemiae.

B. Et coinquinant hominem.

A. 20. Haec sunt quae coinquinant hominem.

Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem f.

(1) Quia B hic et plura narrat, et ordinem convenientiorem videtur servasse, idèo narratio A aliquantum inversa est.

CHANANEA.

CAPUT LXI.

B. VII. 21. Et inde surgens abiit in fines Tyri et Sidonis.

A. 22. Et ecce mulier.

A. XV. 21. Et (Fer. 5 post dom. 1 Quadr.) egressus inde Jesus, secessit in partes Tyri et Sidonis ; B. Et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere. 25. Mulier enim

A. Chananea à finibus illis agressa,

B. Statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum,

A. Clamavit (1), dicens ei : Misere mei, Domine, fili David, illa mea malè à demonio vexatur. 25. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum, dicentes : Dimitte eam, quia clamat post nos. 24. Ipse autem respondens ait : Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel. 25. At illa venit,

B. Intravit (2), et prociudit ad pedes ejus. 26. Erat enim mulier gentilis, Syrophœnissa genere (3).

A. Et adoravit eum, dicens : Domine, adjuva me.

B. Et rogabat eum, ut daemonium eiceret de filia ejus. 27. Qui dixit illi : Sine prius saturari filios ; non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. 28. At illa respondit, et dixit illi : Uti que Domine, nam et catelli comedunt sub mensâ docti. 29. Et ait illi : 28. Tunc respondens Jesus, ait illi : O mulier, magna est fides tua : fiat tibi sicut vis : B. Propter hunc sermonem vade, exiit daemonium à filia tua.

A. Et sanata est filia ejus ex illâ horâ f.

B. 30. Et cum abiisset domum suam, invenit puellam jacentem supra lectum, et daemonium exiisse.

(1) Valdè verisimile est, mulierem primùm clamasse ante januam, et excitasse turbam, dein de eam intrasse.

(2) B in Graeco utitur eodem verbo, quo A. Cùm venisset ; sed quia fecerat mentionem domus, interpret verit, intravit ; et verisimile est etiam introisse, et istud in domo contigisse.

(5) *Syrophœnissa*, idem quod *Chananaea*; nam Chananaei Hebrais dici striete et peculiariter hi qui Sidonem et Tyrum, et quod adiacet ore maritimæ, habitabant; Num. 45, 50; Isa. 23, 8, 11. Ii autem Græcis dicitur sunt Phœnicæ, et Syrophœnicæ, ut distinguerentur ab Africanis Phœnicibus, ipsorum colonis.

SURDUS ET MUTUS, AC MULTI ALII.

CAPUT LXII.

B. VII. 51. *Et venit Jesus*, et cum transisset inderium.

B. (Dom. 2 post Pent.) † Exiens de finibus Tyri, venit A. *Venit secus* per Sidonem ad mare Galilææ, mare *Galilææ*.

52. Et adducit ei surdum et mutum; et deprecabatur eum, ut imponat illi manum. 53. Et apprehendens eum de turbâ seorsum, misit digitos suos in aurículas ejus; et expuens tetigit linguam ejus; 54. Et suscipiens in cœlum, ingemuit, et ait illi: Ephpheta, quod est, adaperire. 55. Et statim apertæ sunt aures ejus, et solum est vinculum linguæ ejus; et loquebatur recte. 56. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quamvis autem eis præcipiebatur, tantum magis plus prædicabant; 57. Et eò amplius admirabantur, dicentes: Benè omnia fecit; et surdos fecit audire, et mutos loqui †.

A. Et ascendens in montem, sedebat ibi. 50. Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles (1), et alios multos; et projecturunt eos ad pedes ejus, et curavit eos (A, C, 47, n. 1; Isa. 55, 5); 51. Ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos (2) ambulantes, cæcos videntes; et magnificabant Deum Israel.

(1) Gr. *κωφοὶ*, quod usitatissimè *mutilos* significat.

(2) Græca hic addunt, *κωφοὶ ὄψοις*, et *mutilos sanos*, id est, integritati suæ restitutos.

SEPTEM PANES. (De quinque panibus, v. c. 57, n. 5.)

CAPUT LXIII.

A. XV. 32. *Jesus autem*

B. VIII. 1. In diebus illis, iterum (Dom. 6 post Pent.) † cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis: 2. Misereor super turbam; quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducet; 3. Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in viâ: quidam enim ex eis de longè venerunt.

B. VIII. 1. In diebus illis, iterum (Dom. 6 post Pent.) † cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis: 2. Misereor super turbam; quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducet; 3. Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in viâ: quidam enim ex eis de longè venerunt.

4. Et responderunt ei discipuli sui; unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

A. Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut satiremus turbam tantam?

B. 5. *Et interrogavit eos*: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem panes. Qui dixerunt: Septem.

A. 55. *Et præcepit turbæ*, ut discumberent super terram.

B. 6. *Et præcepit turbæ* discumbere super terram.

56. *Et accipiens septem panes, et pisces, et gratias agens fregit, et dedit discipulis suis; et discipuli dederunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas.*

57. *Erant autem qui manducaverunt, quasi quatuor millia.*

A. 59. *Et dimissa turbâ, ascendit in naviculam; et venit*

A. In fines Magedan (1).

(1) Gr. *Μαγδαλέ*: sed optimi codices habent, *Μαγδαλά*, et hæc fuit olim Græca lectio, ut ex Hieron. et August. patet. B. verò habet *Dalmatiam*: quia in eodem tractu, vici Magadan sive Magedan, et Dalmantia; ita ut ab utrovis is tractus denominari poterit.

SIGNUM DE CÆLO. FERMENTUM PHARISÆORUM.

CAPUT LXIV.

1. 2. *Petitio signi de cælo* (v. 1, c. 49, n. 6).

B. VIII. 11. *Et exterrunt Pharisei, cum Pharisei et Sadducei tentantes:*

A. *Et rogaverunt eum.*

B. *Signum de cælo*

A. *Et cœperunt conquirere cum eo, querentes ab illo*

C. XII. 54. *Dicebat autem (1) et ad turbas:*

5. *Et mane: Hodie tempestas, rutill enim triste cœlum.*

C. Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit; et ita fit. 55. Et cum austrum flantem, dicitis: Quia estus erit; et fit. 56. Hy-

A. *Faciem ergo cœli*

C. *Nôstis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis?*

C. 57. *Quid autem et à vobis ipsis non judicatis quod justum est?* (58. *Cum autem vadis, c. 41, n. 2.*)

B. 12. *Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum querit? Amen dico vobis:*

A. *Generatio mala et adultera signum (A, C, 49,*

B. *Si dabitur generationi isti signum.* Et relictis illis abiit.

2. *Fermentum Pharisæorum.*

B. 45. *Et dimittens eos ascendit iterum navim, et abiit trans fretum.*

A. 5. *Et cum venissent discipuli ejus trans fretum,*

B. 14. *Et oblitii sunt panes accipere:*

sunt panes sumere:

B. *Et nisi unum panem non habebant secum in*

A. 6. *Qui dixit illis: Intuemini, Pharisæorum et Sadducæorum, et Sattu-*

cæorum. Quia panes non habemus. 17. Quo

A. 7. *At illi (2) cogitabant intra se, dicentes: Quia*

panes non accipimus, 8. Sciens autem Jesus dixit:

B. Quid cogitatis, quia panes non habetis?

A. 9. *Nondum intelligitis?*

A. *Quid cogitatis intra vos modice fidei, quia panes non habetis?*

B. *Nondum cognoscitis, nec intelligitis? adhuc cæcaturum habetis cor vestrum?*

18. *Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis?*

Neque recordamini quinque panes fregi in quinque millia hominum, et quot cophinos sump-

stistis? 10. Neque septem panum in quatuor millia hominum, et quot sportas sump-

stistis? 11. Quare non intelligitis.

A. *Quia non de pane dixi vobis: Cavete à fermento Pharisæorum, et Sadducæorum? 12. Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum à fermento panum, sed à doctrinâ Pharisæorum, et Sadducæorum.*

(1) Hæc alibi refert C, sed sine ulla notatione loci et temporis: quare propter affinitatem cum his quæ habet A commodè huc referri posse visum est.

(2) Gr., *ἀπολογίζομαι* in A et B, *disceptabant inter se;* et postea, *quid disceptatis*, etc.

CÆCUS IN BETHSAIDA.

CAPUT LXV.

B. VIII. 22. *Et veniunt Bethsaidam; et adducunt ei cæcum, et rogabant eum ut illum tangeret. 23. Et apprehensâ manu cæci, eduxit eum extra vicum: et expuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret? 24. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. 25. Deinde*

iterum imposuit manus super oculos ejus; et cepit videre; et restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. *Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam; et si in vicum introieris, nemini dixeris.*

CONFESSIO PETRI. EJUSDEM CONFESSIO.

CAPUT LXVI.

A. XVI. 13. (In festo SS. Petri et Pauli apostolorum.)

† Venit autem Jesus in partes Casarææ Philippi.

C. IX. 18. *Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli.*

B. VIII. 27. *Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Casarææ Philippi; et in viâ interrogabat discipulos suos, dicens:*

C. *Et interrogavit illos, dicens: A quem dicunt homines esse Filium hominis? 14. At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Jeremiam;*

B. *Quem me dicunt esse homines?*

C. 19. *At illi responderunt, et dixerunt: Joannem Baptistam, alii autem Eliam, B. 28. Qui responderunt illi, dicens: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.*

A. *Aut unum ex prophetis. 15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.*

B. *Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.*

iterum imposuit manus super oculos ejus; et cepit videre; et restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. *Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam; et si in vicum introieris, nemini dixeris.*

CONFESSIO PETRI. EJUSDEM CONFESSIO.

CAPUT LXVI.

A. XVI. 13. (In festo SS. Petri et Pauli apostolorum.)

† Venit autem Jesus in partes Casarææ Philippi.

C. IX. 18. *Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli.*

B. VIII. 27. *Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Casarææ Philippi; et in viâ interrogabat discipulos suos, dicens:*

C. *Et interrogavit illos, dicens: A quem dicunt homines esse Filium hominis? 14. At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Jeremiam;*

B. *Quem me dicunt esse homines?*

C. 19. *At illi responderunt, et dixerunt: Joannem Baptistam, alii autem Eliam, B. 28. Qui responderunt illi, dicens: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.*

A. *Aut unum ex prophetis. 15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.*

B. *Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.*

iterum imposuit manus super oculos ejus; et cepit videre; et restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. *Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam; et si in vicum introieris, nemini dixeris.*

CONFESSIO PETRI. EJUSDEM CONFESSIO.

CAPUT LXVI.

A. XVI. 13. (In festo SS. Petri et Pauli apostolorum.)

† Venit autem Jesus in partes Casarææ Philippi.

C. IX. 18. *Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli.*

B. VIII. 27. *Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Casarææ Philippi; et in viâ interrogabat discipulos suos, dicens:*

C. *Et interrogavit illos, dicens: A quem dicunt homines esse Filium hominis? 14. At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Jeremiam;*

B. *Quem me dicunt esse homines?*

C. 19. *At illi responderunt, et dixerunt: Joannem Baptistam, alii autem Eliam, B. 28. Qui responderunt illi, dicens: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.*

A. *Aut unum ex prophetis. 15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.*

B. *Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.*

iterum imposuit manus super oculos ejus; et cepit videre; et restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. *Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam; et si in vicum introieris, nemini dixeris.*

CONFESSIO PETRI. EJUSDEM CONFESSIO.

CAPUT LXVI.

A. XVI. 13. (In festo SS. Petri et Pauli apostolorum.)

† Venit autem Jesus in partes Casarææ Philippi.

C. IX. 18. *Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli.*

B. VIII. 27. *Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Casarææ Philippi; et in viâ interrogabat discipulos suos, dicens:*

C. *Et interrogavit illos, dicens: A quem dicunt homines esse Filium hominis? 14. At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Jeremiam;*

B. *Quem me dicunt esse homines?*

C. 19. *At illi responderunt, et dixerunt: Joannem Baptistam, alii autem Eliam, B. 28. Qui responderunt illi, dicens: Joannem Baptistam, alii Eliam, alii verò quasi unum de prophetis.*

A. *Aut unum ex prophetis. 15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.*

B. *Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.*

C. 21. *At ille in crepans illos, præcepit ne cui dicerent hoc.*

A: Ut nemini diceret, ne cui dicerent de illo.

A. Quia ipse esset Jesus Christus.

5. *Mortis Christi prima prædictio.*

(V. 2, c. 69, n. 1 et 5, c. 104, n. 1.)

B. 31. *Et cepit docere eos,*

C. 22. *dicens:*

A. Quia oporteret eum.

B. Pati multa.

A. A senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertiâ die resurgere.

C. Quia oportet Filium hominis multa pati et reprobari à senioribus, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertiâ die resurgere.

A. 22. *Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum,*

B. 53. *Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens:*

B. *Vade retrò me, Satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.* 54. *Et*

C. 25. *Dicebat autem ad omnes.*

A. *Dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me:*

B. *Si quis vult me sequi, denegat semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur*

A. *Dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me:*

B. *Si quis vult me sequi, denegat semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me:*

C. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me:*

A. *Dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me:*

lat crucem suam, et sequatur me. 55. *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam:*

A. 25. *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam;*

B. *Qui autem perdidit animam suam propter me et Evangelium, salvam faciet eam.*

C. *Nam qui perdidit animam suam propter me, salvam faciet illam.* 25. *Quid enim proficit homo, si lacretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?*

B. 56. *Quid enim proderit homini, si lacretur mundum totum, et detrimentum anime ejus faciat?* 57. *Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?* 58. *Qui enim*

A. *Et ducit illos in montem excelsum seorsim.*

C. *Et ascendit in montem ut oraret.* 29. *Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera:*

B. *Et vestitus est coram eis.* 30. *Et respicendit facies ejus sicut ipsi.*

A. *Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.*

C. *Et vestitus est albus et resplendens.*

B. *Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et Elias.*

A. *Et apparuit illis Elias cum Moysè: et erant loquentes cum Jesu.*

C. *51. Visi in majestate: et dicebant excessum ejus, quem completerus erat in Jerusalem.* 52. *Petrus verò, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, et duos viros qui stabant cum illo.*

A. 4. *Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum:*

B. 4. *Et respondens Petrus, dixit ad Jesum:*

C. 27. *Dico autem vobis: Verè sunt aliqui hic etiam, qui non*

A. 28. *Amen dico vobis: Sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem,*

B. 50. *Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute:*

C. 27. *Dico autem vobis: Verè sunt aliqui hic etiam, qui non*

A. 28. *Amen dico vobis: Sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem,*

B. 50. *Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute:*

gustabunt mortem, donec videant regnum Dei. 1

A. *Donec videant Filium hominis venientem in regno suo.*

TRANSFIGURATIO.

CAPUT LXVII.

1. *Christus orans transfiguratur.*

A. XVII. 1. *Et post dies sex (Dom. 2 Quadrag., et sabb. præced., et in festo Transfig.) † assumit*

B. IX. 1. *Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem:*

C. Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus:

A. *Et ducit illos in montem excelsum seorsim.*

C. *Et ascendit in montem ut oraret.* 29. *Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera:*

B. *Et vestitus est coram eis.* 30. *Et respicendit facies ejus sicut ipsi.*

A. *Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.*

C. *Et vestitus est albus et resplendens.*

B. *Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et Elias.*

A. *Et apparuit illis Elias cum Moysè: et erant loquentes cum Jesu.*

C. *51. Visi in majestate: et dicebant excessum ejus, quem completerus erat in Jerusalem.* 52. *Petrus verò, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, et duos viros qui stabant cum illo.*

A. 4. *Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum:*

B. 4. *Et respondens Petrus, dixit ad Jesum:*

C. 27. *Dico autem vobis: Verè sunt aliqui hic etiam, qui non*

A. 28. *Amen dico vobis: Sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem,*

B. 50. *Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute:*

C. 27. *Dico autem vobis: Verè sunt aliqui hic etiam, qui non*

A. 28. *Amen dico vobis: Sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem,*

esse: et faciamus tria tabernacula, tibi unum, et Moysi unum, et Elie unum.

C. *Præceptor, bonum est nos hic esse: et faciamus tria tabernacula, unum tibi, et unum Moysi, et unum Elie: nec sciens quid diceret.*

B. 5. *Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.*

C. *Præceptor, bonum est nos hic esse: et faciamus tria tabernacula, unum tibi, et unum Moysi, et unum Elie: nec sciens quid diceret.*

2. *Vox de nube.*

C. 54. *Hæc autem illo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos:*

B. 6. *Et facta est nubes obumbrans eos: et venit vox de nube, dicens:*

C. 55. *Et facta est de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (A, B, C, 14, n. 1; 2, Pet. 1, 17); ipsum audite:*

B. *Hic est filius meus charissimus, audite illum.*

C. 56. *Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus.*

A. *Neminem viderant, nisi solum Jesum.* 9. *Et descendit illis de monte, illis ne cuiquam quæ vidissent narrent, nisi cum Filium hominis à mortuis resurrexerit.*

A. *Dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filium hominis à mortuis resurget.* 9.

C. *Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant:*

B. 9. *Et verbum continuerunt apud se, conquientes quid esset: Cùm à mortuis resurrexerit.*

B. 10. *Et interrogaverunt eum, dicens:*

A. *Quid ergo scribitis? Quid ergo dicunt Pharisæi et boe dicunt, quòd scribe, quia Eliam oportet venire primum (Mal. 4)?*

B. 11. *Qui respondens, ait:*

A. 11. *At ille respondens, ait:*

B. 11. *Qui respondens, ait:*

A. 11. *At ille respondens, ait:*

B. 11. *Qui respondens, ait:*

spondens, ait illis: eis: Elias quidem venturus est, et Elias

A. Restituit omnia, et quomodo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiar et contemnatur (Isa. 55, 5, et seq.).

B. 12. Sed dico A. 12. Dico autem vobis quia vobis, quia et Elias jam venit, et non cognovistis eum (2), sed fecerunt in eorum illi quaecumque voluerunt, quaecumque voluerunt,

B. Sicut scriptum est de eo.

A. Sic et Filius hominis passurus est ab eis. 15. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptistâ dixisset eis.

(1) C dicit, *ferè octo*, quia post sex integros, et duorum extremorum aliquam partem.

(2) Hinc colligi potest Scribas et Phariseos auctores fuisse necis Joannis: sunt tamen qui suppleant nomen Judaei, qui hic deest: quae vox tam Herodem et Galileos proceres, quam pontifices, senatores, et legis peritos; illos Baptistae, hos Christi interfectores, comprehendat. Nota Joannem Bapt. dici, *Eliam*, quia in spiritu *Eliæ* venerat.

DEMONIACUS LUNATICUS, ET MUTUS.

CAPUT LXVIII.

(V. 1. Dem. mut. c. 36; et 2, c. 49.)

1. Ab Apostolis non curatus.

C. IX. 37. Factum est autem in sequenti die, descendit illis de monte,

A. XVII. 14. Et B. IX. 15. Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circum eos, et scribas conquirentes eum illis. 14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, et expaverunt.

C. Ocurrit illis et accurrentes salutabant eum. 15. turba multa.

Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

C. 38. Et ecce

B. 16. Et (Fer. 4. A. Accessit ad eum homo genivus spiritum mutum, quatuor Temp. septemb.) respondens unus de turbâ dixit:

C. Vir de turbâ exclamavit, dicens: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum: Magister,

C. Obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi:

A. Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, et malè patitur: nam sæpè cecidit in ignem, et crebro in aquam:

C. 39. Et ecce spiritus apprehendit eum,

B. 17. Qui ubique eum apprehenderit, allidit illum,

C. Et subito clamat,

C. Et elidit, et dissi- B. Et spumat, et stridet denticulatus, et areciscit;

spumâ,

B. Et dixi discipuli tuis,

C. 40. Et rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, et non potuerunt.

A. Et non potuerunt curare eum.

2. A Christo curatus.

B. 18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, et perversa!

C. 41. Respondens autem Jesus, dixit: O generatio infidelis et perversa, usquequò ero apud vos, et patiar vos? Adhuc hic filium tuum. 42. Et cum accederet;

A. Quousque ero vobiscum? usquequò patiar vos? Afferte hic illum ad me.

B. Spiritus.

C. Elisit illum dæmonium, et dissipavit.

B. 45. Et conturbavit illum: et elisus in terram, volutabatur spumans. 20. Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia: 21. Et frequenter eum in ignem et in aquas misit, ut eum perderet; sed si quid potes, adjuva nos, miserere nostri. 22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. 25. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam. 24. Et cum videret Jesus concurrentem illum turbam comminatus est spiritu, et immundo, dicens illi: Surde et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo; et amplius ne introas in eum. 25. Et exclamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo; et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est. 26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, et surrexit:

C. Et sanavit puerum. A. Et curatus est puer ex illâ horâ.

C. Et reddidit illum patri ejus. 44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei. (Omnibusque c. seq. n. 1.)

5. Vis fidei, orationis, et jejunii.

B. 27. Et cum introisset in domum,

B. Discipuli ejus ad Jesum secreto, et

A. Dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere eum?

A. 18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et

B. Interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

A. 18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et

B. Interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

A. 18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et

B. Interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

A. 18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et

B. Interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

A. 18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et

B. Interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

A. 18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et

B. Interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

mus ejicere illum? A. 19. Dixit illis Jesus: Propter B. 28. Et dixit illis: incredulitatem vestram.

C. XVII. 5. Et dixerunt apostoli Domino (1): Adauge nobis fidem. 6. Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et transplantare in mare; et obediet vobis. (7. Quis autem vestrum, c. 71, n. 4.)

A. Amen quippe dico vobis (A, B, 114, n. 5, p. 24, 25): Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc; et transibit, et nihil impossibile B. Hoc genus. crit vobis. 20. Hoc autem genus.

A. Non ejicitur, B. In nullo potest exire, nisi in nisi per orationem oratione et jejunio.

(1) Hoc refert C. non hic, quia solius miraculi meminit, non eorum quæ in domo, illius occasione à Christo et Apostolis vicissim dicta sunt, sed inter variae Christi documenta, quæ nullam habere videntur inter se coherentiam: hic autem probabilissimè referri satis ipsa lectio demonstrat.

PREDICTIO MORTIS.

DIDRACHMA.

B. Significat jam Dominum fuisse in itinere ad relinquendam Galilæam, et quod A dicit, conversantibus, id est, cum adhuc in ea essent, jam scilicet relinquentes illum. Nec veniebant Capharnaum quasi domum, sed prætergredientes tantum, ut supra aliquoties. Videtur enim habitationem reliquisse ab egressu quo profectus est Nazareth; ac ex eo semper Dominus est peregrinatus.

CAPUT LXIX.

1. 2. Mortis prædictio.

V. 1, c. 66, n. 5, et 5, c. 104, n. 1.

B. IX. 29. Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam; nec volebat quemquam scire.

A. XVII. 21. Conversantibus autem eis in Galilæa, B. 30. Dicebat C. IX. 44. Omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos Filii hominis tradetur in manus hominum.

A. Dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum: 22. Et occidetur eum, et tertio die resurget. B. 51. At illi ignorabant verbum, et timebant interrogare eum.

B. Et occidit eum, et occisus tertio die resurget.

C. 45. At illi ignorabant verbum istud, et erat relatum ante eos, ut non sentirent illud: et timebant eum interrogare de hoc verbo.

A. Et contristati sunt vehementer.

2. Didrachmatis solutio.

B. 32. Et venerunt Capharnaum. Qui

A. 25. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum; et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? 24. Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur,

A. B, C, locis cit.)

5. Pro nobis, qui non contra nos.

B. 37. Respondit 45. Respondens autem Joannes, illi Joannes, dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæ-

monem, et dicens: Quis es tu, qui contra nos loqueris?

A. 38. Respondit 46. Intraivit autem cogitatio in eos, quia eorum major esset. 47. At Jesus videns cogitationes cordis illorum,

et dicens: Quid cogitatis in cordibus vestris? 48. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 49. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 50. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris?

51. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 52. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris?

53. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 54. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris?

55. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 56. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris?

57. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 58. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris?

59. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris? 60. Respondens autem ait illis: Quare cogitatis in cordibus vestris?

Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit. Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii. 26. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum; et eum piscem qui primus ascenderit, tolle et aperto ore ejus invenies staterem; illum sumens da eis pro me et te.

(1) Gr. habet *auribus*.

QUIS MAJOR. SCANDALUM.

Adhuc videtur in eadem domo diversatus.

CAPUT LXX.

V. 2, c. 132, n. 1.

1. Contentio apostolorum de primatu.

A. XVIII. 1. Inititio horâ (in Dedic. et Appar. S. Mich. Arch.) † accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, major est in regno cælorum?

B. IX. 32. Cùm domi essent, interrogabat eos: Quid in viâ tractabatis? 33. At illi dicebant (1); si quidem in viâ inter se disputaverant, quæ eorum major esset (2). 34. Et residens vocavit duodecim; et ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, et omnium minister. (C. infra. A, B, 104, n. 2; c. 132, n. 1.)

2. Commendatio humilitatis.

A. 2. Et adæcans Jesus parvulum statuit eum in medio eorum secus se, quem cum complexus esset, ait illis:

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

A. Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

A. Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

A. Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

A. Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

A. Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

A. Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

B. 36. Quisquis unum ex hujus modi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

C. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est (B, supra, et A, B, C, locis cit.)

vidimus quemdam in nomine tuo eicientem demonia, qui non sequitur nos, et prohibemus eum. 58. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum:

Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cito male loqui de me (1 Cor. 12, 5); C. Qui enim non est adversum vos, pro vobis est. 40. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquae in nomine meo, quia Christi estis (A, 56, n. 6, v. 42); amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Scandalum vitandum.

41. Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me; bonum est ei magis.

A. 6. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei. B. Si circumdaretur mola asinaria collo ejus, et in mare mitteretur.

C. XVII. A. Et ait ad discipulos suos: impossibile est ut non veniant scandala; qui autem illi per quem veniant. 2. Utilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

A. 8. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscede eam, et projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum.

B. 46. Quod si

oculus tuus scandalizat te, ejice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

B. 47. Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur. 48. Omnis enim igne salietur (Lev. 2, 13), et omnis victima sale salietur (3). 49. Bonum est sal (A. 41, n. 1, v. 13, c. 92, v. 54); quod si sal insulum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos. (X. 1. Et inde, c. 89, n. 5.

Pusilli non contemnendi.

A. 10. Videte ne contemnat is unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est. 11. Venit enim Filius hominis salvare quod perierat (C. 106). 12. Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oves et erraverit una ex eis (C. 95, n. 1), nonne relinquit nonaginta novem in montibus, et vadit quaerere eam quae erravit? 15. Et si contigerit ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonaginta novem, quae non erraverunt. 14. Sic non est voluntas aeternae patris vestrum, qui in caelis est, ut pereat unus de pusillis istis.

(1) Fieri potuit ut discipuli primum tacerint, ut apud B, deinde etiam interrogaverint, non de se, sed in universum, ut apud A. Et sic C cogitationem, B disputationem, A interrogationem afferat; nisi A dicat eos interrogasse, quia id in animo habebat, vel quod Dominus ea de re locutus non sit, nisi quia ab apostolis id erat disputatum. Quare cum probabilis videatur Dominum discipulos interrogasse cognitis eorum cogitationibus, et questione orta inter eos, A extra textum in margine reposuimus.

(2) Gr. vox, eorum, non legitur, sed tantum, quis major, eis parvus.

(3) Locus obscurissimus. Sal duplici valet qualitate, urendi seu mordendi, et conservandi; utraque tribuit Christus igni gehenne, hoc sensu: omnis enim, scilicet qui mittitur in gehennam, igne saletur, id est, quasi sale conditur, ut crucietur semper, et incorruptus maneat; et omnis victima sale salietur, et prociat, ut Proverb. 25, v. 5, 25, et 25, hoc est, impius iustus victimae, quae divina iustitia immolatur, igne conditur, quomodo iuxta legem, omne sacrificium sale condit debet.

CORREPTIO FRATERNA. CLAVES. CONDONANDAE.

CAPUT LXXI.

1. Ordo correptionis fraternae.

A. XVIII. 45. C. XVII. 5. Attendite vobis: Si peccaverit in te frater tuus, increpa 5 Quadr. + Si illum, et si poenitentiam egerit, dimitte peccaverit in te frater tuus, et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me; dimitte illi; (5. Et dixerunt, c. 68, n. 5.)

A. Et corrippe eum inter te et ipsum suum; si te

audierit, lucralis eris fratrem tuum: 16. Si autem te non audierit; adhuc tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum (Deut. 19, 15). 17. Quod si non audierit eos; die Ecclesia: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethiopicus, et publicanus.

2. Claves promissae.

18. Amen dico vobis, quae cumque alligaveritis super terram, erunt ligatae et in caelo (Sup. 68, n. 2, D. 147, n. 1); et quae cumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a patre meo, qui in caelis est. 20. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

5. Rex debitum dimittens.

21. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittat ei? usque septies? 22. Dicit illi Jesus: Non dico tibi, usque septies; sed usque septuaginta septies, 23. Ideo (Dom. 21 post Pent.) assimilatum est regnum caelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. 24. Et cum cepisset rationem ponere, oblitus est ei unum, qui debebat ei decem millia talenta. 25. Cum autem non haberet unde redderet, jussit eum Dominus ejus vendimari, et uxorem ejus, et filios, et omnia quae habebat, et reddi. 26. Procidens autem servus ille, orabat eum dicens: Patientiam habere in me, et omnia reddam tibi. 27. Misertus autem Dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei. 28. Egressus autem servus ille, invenit unum de servis suis, qui debebat ei centum denarios; et tenens suffocabat eum, dicens: Reddo quod debes. 29. Et prociens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habere in me, et omnia reddam tibi. 50. Ille autem noluit (Jac. 2, 15); sed abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum. 51. Videntes autem conservi ejus quae fiebant, contristati sunt valde; et venerunt, et narraverunt domino suo omnia quae facta fuerant. 52. Tunc vocavit illum dominus suus; et ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: 55. Nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui miseris sum? 54. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet universum debitum. 55. Sic et Pater meus caelestis faciet vobis (Sup. 42, n. 2, v. 15; B; 411, n. 5, v. 26), si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

4. Servi inutiles.

C. 7. Quis autem vestrum (1) habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe; 8. Et non dicat ei: Para quod cenem, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes? 9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quae ei imperaverat? 10. Non puto. Sic et vos cum feceritis omnia quae praecpta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuiimus facere, fecimus.

(1) Ex C haec adjuvamus, non quod certam, sed

quod probabilem habeant cum his quae ab A dicta sunt, connexionem; non vero loco a C referantur, quo quatuor Christi uocamenta congerit, nulla, et apparat, ordine servato. Quare cum tria priora jam supra referimus (1. nempe de scandalo, cap. superioris; 2. de correptione fraterna, in hoc ipso capite; 3. de vi fidei, cap. 68) nihil consultis visum est, quam 4 hic collocare; praesertim cum historia decem Leprosorum, quae immediate sequitur, cap. 73, referatur.

RECESSUS E GALILEAE.

A et B dicunt Dominum e Galilea recessisse, et venisse in fines Judaeae trans Jordanem; non quod e Galilea proximo eo loci, sed quia nullus ascensus in Jerusalem. Ergo Dominus e Galilea descendit Jerusalem ad festum Scopoeptiae, et inde post festum recessit in fines Judaeae. Nam eadem esse recessum e Galilea, de quo A, B, D, faciunt mentionem, ex eo constat quod A et B aperte loquuntur de ultimo recessu e Galilea ante mortem, et de eodem etiam D, prius enim significavit Dominum in Galilea mansisse, quia ad necem quaerebatur in Judaea; et post hanc ascensum ad festum Scopoeptiae, nullum amplius describit vestrum in Galileam, cum tamen id ante audisse fecerit, et satis apparet ex continuatione narrationis, Dominum semper postea versatum in Judaea. De C vero dicemus ad cap. 105.

CAPUT LXXII.

A. XIX. 1. Et factum est cum consummasset Jesus sermones istos; migravit a Galilea (1). (Et venit, c. 89, n. 5.)

D. VII. 2. Erat autem in proximo dies festus Judaeorum, Scopoeptiae (Lev. 25, 54). 3. Dixernunt autem ad eum fratres ejus: Trausii hinc, et vade in Judaeam, ut et discipuli tui videant opera tua, quae facis. 4. Nemo quippe in occulto quid facit, et quae ipse in palam esse; si haec facis, manifesta te ipsum mundo. 5. Neque enim fratres ejus credabant in eum. 6. Dixit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit: tempus autem vestrum semper est paratum. 7. Non potest mundus odisse vos: me autem odit; quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. 8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem (1) non ascendo ad diem festum istum: quia noncum tempus nondum impletum est. 9. Haec enim dixisset, ipse mansit in Galilea. 10. Ut autem ascendissent fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum; (5) non manifeste, sed quasi in occulto.

(1) Non statim, sed post ea quae infra B narrat, cum scilicet ait ad diem festum ascendit, non enim primum quidem mansisse in Galilea, tunc vero ea relicta et ipsum Jerusalem ascendisse.

(2) Gr. non manifeste, nondum discendo; quod solvit difficultatem.

(3) Hoc ipsum est, quod ante dixit B, c. 69, n. 1. Et praetergredimur Galileam, nec volebat quinquagesimae scire.

DECEM LEPROSI.

Quia ut tibi praeced. cap. dictum est, post superiorem recessum Dominus non rediit in Galileam, certum est istud hoc loco collaudandum.

CAPUT LXXIII.

C. XVII. 11. Et factum est, (Dom. 15. post Pent.) dum iret in Jerusalem, transiit per vicum Sanaiani, et Galileam. 12. Et cum ingrederetur quoddam

castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè: 15. Et leverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor, miserere nostri. 14. Quos ut vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus (Lev. 14, 2). Et factum est, dum irent, mundati sunt. 15. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum; 16. Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus. 17. Respondens autem Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? 18. Non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. 19. Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit. (20. Interrogatus autem, c. 97, n. 1.)

SCENOEGIA.

CAPUT LXXIV.

1. Prædicatio Christi in templo.

D. VII. 11. Judæi ergo quærebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille? 12. Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non; sed seducit turbas. 15. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Judæorum. 14. (Fer. 5 post Dom. 4 Quadr.) † Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docebat. 15. Et mirabantur Judæi, dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? 16. Respondit eis Jesus, et dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. 17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscat de doctrinâ, utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar. 18. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, et injustitia in illo non est. 19. Nonne Moyses dedit vobis legem, et nemo ex vobis facit legem (Exod. 24, 5)? 20. Quid me queritis interficere (Sup. 57, n. 2, v. 18)? Respondit turba, et dixit: Dæmonium habes: quis te quærit interficere? 21. Respondit Jesus, et dixit eis: Unum opus feci, et omnes miramini. 22. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem; non quia ex Moysè est (Lev. 12, 5), sed ex patribus (Gen. 17, 10): et in sabbato circumciditis hominem. 23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? 24. Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. (Deut. 1, 16, et 18; Lev. 19, 15.)

2. Varia de Christo judicia.

25. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est quem quærunter interficere? 26. Et ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid verè cognoverunt principes, quia hic est Christus? 27. Sed hunc scimus unde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. 28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis, et unde sim scitis; et à meipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis. 29. Ego scio eum, quia ab ipso sum, et ipse me misit. 30. Quærebant ergo eum apprehendere; et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31. De turbâ autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quæ hic facit?

5. Missio ad capiendum Christum.

52. Audierunt Pharisei turbam murmurantem de illo hæc: et (Fer. 2 post Dom. Pass.) † miserunt principes et Pharisei ministros, ut apprehenderent eum. 53. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum; et vado ad eum qui me misit. 54. Quæretis me, et non invenietis (Inf. 132, n. 2.); et ubi ego sum vos non potestis venire. 55. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quò hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? 56. Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, et non invenietis; et ubi sum ego, vos non potestis venire? 57. In novissimo autem die magno festivitatis, stabat Jesus (Lev. 25,) et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. 58. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura (Deut. 18, 15), flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. 59. Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum; (Isa. 44, 3, Joel. 2, 28; Act. 2, 17.) † nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

4. Dissensio inter Judæos.

40. Ex illâ ergo turbâ, cum audissent hos sermones ejus, dicebant: (Sup. 57, n. 3, v. 14; c. 46, v. 16.) Hic est verè propheta. 41. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid à Galilæa venit Christus? 42. Nonne Scriptura dicit (Mich. 5, 2, 1, 9, v. 5, 6.): Quia ex semine David, et de Bethleem castello, ubi erat David, venit Christus? 43. Dissensio itaque facta est in turbâ propter eum. 44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus. 45. Venerunt ergo ministri ad pontifices et Phariseos; et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? 46. Responderunt ministri: Numquàm sic locutus est homo, sicut hic homo. 47. Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid et vos seducti estis? 48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis? 49. Sed turba hæc quæ non novit legem, maledicti sunt. 50. Dixit Nicodemus (sup. 20, 1.) ad eos: Ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis. 51. Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? (Deut. 17, 8, et 19, 15) 52. Responderunt, et dixerunt ei: Numquid et à Galilæa es? scrutare Scripturas, et vide quia à Galilæa propheta non surgit. 53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

MULIER ADULTERA.

CAPUT LXXV.

D. VIII. 1. (Sab. post Dom. 5 Quad.) † Jesus autem perrexit in montem Oliveti; 2. Et diluculo iterum venit in templum; et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos. 3. Adducunt autem scribæ et Pharisei mulierem in adulterio deprehensam, et statuerunt eam in medio. 4. Et dixerunt ei: Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio:

5. In lege (Lev. 20, 10) autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? 6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terrâ. 7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. (Deut. 17, 7.) 8. Et iterum se inclinans, scribebat in terrâ. 9. Audientes autem unus post unum exhibant, incipientes à senioribus; et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans. 10. Erigens autem se Jesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? nemo te condemnavit? 11. Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo, vade, et jam amplius noli peccare.

ALTERA PRÆDICATIO CHRISTI IN TEMPLO.

CAPUT LXXVI.

1. Testimonium Christi de seipso.

D. VIII. 12. Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens: (Sab. post. Dom. 4 Quadr.) † Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite. 13. Dixerunt ergo ei Pharisei: Tu de teipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est verum. 14. Respondit Jesus, et dixit eis: Etsi ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum; quia scio unde veni, et quò vado: vos autem nescitis unde venio, aut quò vado. 15. Vos secundum carnem judicatis: ego non judico quemquam. 16. Et si judico ego, judicium meum verum est; quia solus non sum, sed ego, et qui misit me, Pater. 17. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est (Deut. 17, 6, et 19, 15). 18. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso; et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. 19. Dicebant ergo ei: Ubi est pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque patrem meum: si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis. 20. Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo, et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus.

2. Comminatio contra infideles.

21. Dixit ergo iterum eis Jesus: (Fer. 2 post Dom. 2 Quad.) † Ego vado, et quæretis me, et in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis venire. 22. Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quò ego vado, vos non potestis venire? 23. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis; ego sum de mundo. 24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non crederetis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

5. Christus Dei Filius.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium (1), qui et loquor vobis. 26. Multa habeo de vobis loqui, et judicare; sed qui me misit, verax est, et ego quæ audiavi ab eo, hæc loquor in mundo. 27. Et non cognoverunt quia patrem ejus dicebat Deum, 28. Dixit ergo eis Jesus; Cum exaltaveritis

Filius hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, et à meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: 29. Et qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum; quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. 30. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. 31. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. 32. Et cognoscetis veritatem et veritas liberabit vos. 33. Responderunt ei: Semen Abraham sumus, et nemini servivimus, unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis? 34. Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati (Rom. 6, 14 et seq.; 2 Pet. 2, 19): 35. Servus autem non manet in domo in æternum; filius autem manet in æternum. 36. Si ergo vos Filius liberaverit, verè liberi eritis. 37. Scio quia filii Abraham estis; sed queritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. 38. Ego quid vidi apud Patrem meum, loquor; et vos, quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

4. Judæi ex patre diabolo.

39. Responderunt, et dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abraham estis, opera Abraham facite: 40. Nunc autem queritis me interficere hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audiavi à Deo: hoc Abraham non fecit. 41. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum. 42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me: ego enim ex Deo processi, et veni, neque enim à meipso veni, sed ille me misit. 43. Quare loquelam meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum. 44. Vos ex patre diabolo estis (1. Joan. 5, 1); et desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit; quia non est veritas in eo; cum loquitur mendaciam, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus. 45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. 46. (Dom. Pass.) † Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? 47. Qui (1. Joan. 4, 6) ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

5. Judæi blasphemii et lapidantes.

48. Responderunt ergo Judæi, et dixerunt ei: Nonne benè dicimus nos quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes? 49. Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo; sed honorifico patrem meum, et vos inhonorastis me. 50. Ego autem non quero gloriam meam; est qui quærat, et judicet. 51. Amen, amen dico vobis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. 52. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, et propheta; et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. 53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et propheta mortui sunt. Quem teipsum facis? 54. Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est; est pater